

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ
ДО ВИЗНАЧЕННЯ ВЕЛИЧИНИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ТЕРИТОРІЇ ВНАСЛІДОК ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ**

Ю. П. Скиданенко, канд. екон. наук,
Сумський державний університет, м. Суми

У статті запропоновано вдосконалити науково-методичний підхід до проведення інтегральної оцінки величини економічного потенціалу регіону, який базується на використанні показників індексу людського розвитку з урахуванням фактора часу та величини трудового потенціалу території. Удосконалено методичний підхід до визначення зміни величини економічного потенціалу території внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру, який враховує взаємозв'язок економічних наслідків і ризиків настання надзвичайних ситуацій природного характеру.

Ключові слова: економічні наслідки, потенціал території, надзвичайна ситуація природного характеру, ризик.

В статті пропонується удосконалити науково-методический подход к проведению интегральной оценки величины экономического потенциала региона, который базируется на использовании показателей индекса человеческого развития с учетом фактора времени и величины трудового потенциала территории. Усовершенствован методический подход к определению изменения величины экономического потенциала территории вследствие возникновения чрезвычайных ситуаций природного характера, учитывающий взаимосвязь экономических последствий и рисков наступления чрезвычайных ситуаций природного характера.

Ключевые слова: экономические последствия, потенциал территории, чрезвычайная ситуация природного характера, риск.

ВСТУП

Останнім часом у країні та за її межами все частіше виникають надзвичайні ситуації природного характеру. Їх запобігання та ліквідація наслідків є достатньо важливим фактором подальшого розвитку суспільства. Наслідки надзвичайних ситуацій природного характеру розглядаються як серйозна загроза безпеці людині та навколишньому середовищу, а також сталому розвитку економіки країни. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру потребує значних коштів держави та населення. Однією з важливих проблем є визначення величини, на яку змінюється економічний потенціал території під впливом надзвичайних ситуацій природного характеру. Питання щодо оцінки економічних збитків та фінансового забезпечення заходів щодо запобігання та ліквідації цих наслідків знаходяться в полі зору урядових та неурядових структур, страхових компаній, аудиторських та консалтингових фірм, а також провідних вітчизняних та зарубіжних вчених.

Дослідженню проблем економіки надзвичайних ситуацій природного характеру присвячені наукові праці О. Ф. Балацького, Ю. Л. Воробйова, К. Г. Гофмана, А. О. Гусева, Б. М. Данилишина, Л. В. Жарової, В. М. Кислого, С. М. Козьменка, Г. Л. Коффа, Л. Г. Мельника, О. В. Рюміної, Б. А. Семененка, П. В. Тархова, О. М. Теліженка, С. К. Харічкова, М. А. Хвесика, Є. В. Хлобистова та багатьох інших.

Незважаючи на значущість проведених вітчизняних і зарубіжних досліджень, на сьогодні недостатньо розробленими є науково-методичні підходи до визначення величини економічного потенціалу території з урахуванням імовірності виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У зв'язку з вищевикладеним метою цієї роботи є вдосконалення методичних підходів до визначення величини економічного потенціалу території з урахуванням імовірності виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру.

РЕЗУЛЬТАТИ

У результаті аналізу теоретичних підходів до сутності категорії економічного потенціалу території зроблено висновок про її складний багатоаспектний характер. Доведено, що надзвичайні ситуації природного характеру та їх наслідки можуть негативно впливати на економічний потенціал території. Економічних втрат унаслідок природних надзвичайних ситуацій зазнають окремі складові економічного потенціалу території, такі як природне середовище, населення, промисловість, сільське господарство тощо. Негативним результатом дії є зниження матеріально-технічної бази території, пошкодження основних фондів, матеріальних запасів, що розглядаються як складові виробничого потенціалу; порушення життєдіяльності населення, демографічної ситуації, здоров'я населення, що є складовими трудового потенціалу; пошкодження природних ресурсів, відновлюваних (лісові, водні, тваринний та рослинний світ, повітря) та невідновлюваних (земельні, паливно-енергетичні, мінерально-сировинні), що є складовими природно-ресурсного потенціалу; недоотримання наукових знань, практичного досвіду, інформаційних ресурсів, що є складовими інноваційного потенціалу; зниження ефективності функціонування системи територіального управління, що є складовою інституційного потенціалу.

На сьогодні розроблені методики оцінки складових елементів економічного потенціалу території. Ми вважаємо, що основу оцінки економічного потенціалу території становить саме трудовий потенціал, під яким потрібно розуміти соціально-економічну категорію, яка містить сукупність якостей, що визначають працездатність людей, їхній фізичний, психологічний, інтелектуальний рівні, які виражаються у здатності створювати нові духовні й матеріальні цінності.

Це пояснюється тим, що основним критерієм ефективного функціонування економіки повинні бути показники добробуту та життєвого рівня народу [1].

Використовуючи оцінку трудового потенціалу Сумської області, яку було проведено раніше, скориговано його величину з використанням інтегральних коефіцієнтів людського розвитку регіонів та індексів споживчих цін.

Виходячи зі структурного співвідношення трудового потенціалу в системі економічного потенціалу, нами запропоновано науково-методичний підхід до інтегральної оцінки величини економічного потенціалу, який враховує індекс людського розвитку, скоригований на індекс споживчих цін. Величина економічного потенціалу розраховується за формулою

$$P_i = \frac{TP_{\text{баз}}}{H_{\text{ек. акт. баз}}} H_{\text{ек. акт. і}} I_{\text{ЛР}} I_{\text{сп. цін}}, \quad (1)$$

де Π_i – економічний потенціал i -го регіону, грн; $ТП_{баз}$ – трудовий потенціал базової області, за яку прийнято Сумську область, грн; $H_{ек.акт.баз}$ – економічно активне населення Сумської області, осіб; γ – частка трудового потенціалу у загальному обсязі економічного потенціалу території, яку беруть на рівні 0,385 [2]; $H_{ек.акт.i}$ – економічно активне населення i -го регіону, осіб; $IЛР_i$ – індекс людського розвитку i -го регіону; $I_{сп.цін}$ – індекс споживчих цін.

Результати розрахунків наведені у табл. 1.

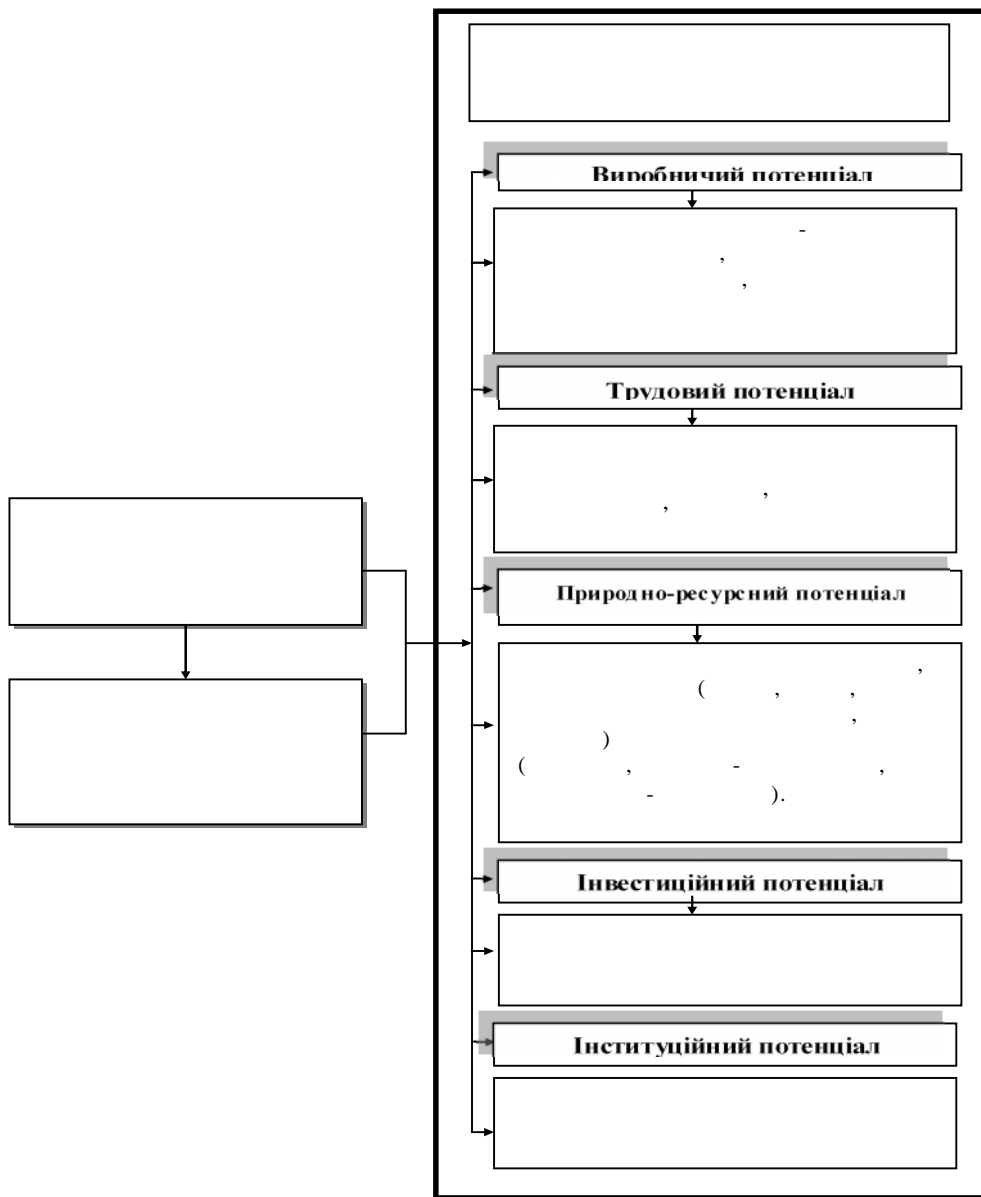

Рисунок 1 – Вплив надзвичайних ситуацій природного характеру на економічний потенціал території

Таблиця 1 – Економічний потенціал регіонів України, млн грн

Регіон	2008 рік	2010 рік	2011 рік
АР Крим	116 916	103 710	103 565
Вінницька	97 615	85 789	85 323
Волинська	65 107	57 942	57 949
Дніпропетровська	214 700	188 732	187 583
Донецька	294 817	258 116	256 109
Житомирська	83 367	73 227	72 799
Закарпатська	74 038	66 025	66 128
Запорізька	114 737	100 872	100 228
Івано-Франківська	83 187	73 887	73 814
Київська	101 665	89 839	89 784
Кіровоградська	69 099	60 405	59 871
Луганська	172 991	151 085	149 687
Львівська	142 902	126 629	126 310
Миколаївська	80 871	71 140	70 758
Одеська	151 584	134 572	134 376
Полтавська	86 800	75 947	75 317
Рівненська	67 111	59 742	59 753
Сумська	78 443	68 402	67 775
Тернопільська	61 470	54 192	53 938
Харківська	168 844	148 644	147 771
Херсонська	69 926	61 538	61 187
Хмельницька	77 246	67 933	67 507
Черкаська	75 964	66 535	66 045
Чернівецька	56 760	50 479	50 471
Чернігівська	78 443	68 402	67 775
Київ	61 470	54 192	53 938
Севастополь	168 844	148 644	147 771

У роботі [3] нами було доведено, що на величину економічного потенціалу території впливає ризик виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру. Тому для визначення величини, на яку змінюється економічний потенціал тієї чи іншої території внаслідок надзвичайної ситуації природного характеру в грошовому вираженні, необхідно враховувати їх імовірнісний характер. У загальному вигляді формула розрахунку зміни економічного потенціалу така [4]:

$$\Delta\Pi = R\Pi, \quad (2)$$

де R – ризик виникнення надзвичайної ситуації; Δ – величина, на яку змінюється економічний потенціал внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру, грн; Π – економічний потенціал території, що перебуває в зоні дії надзвичайної ситуації природного характеру, грн. Результати розрахунків наведено на рис. 2.

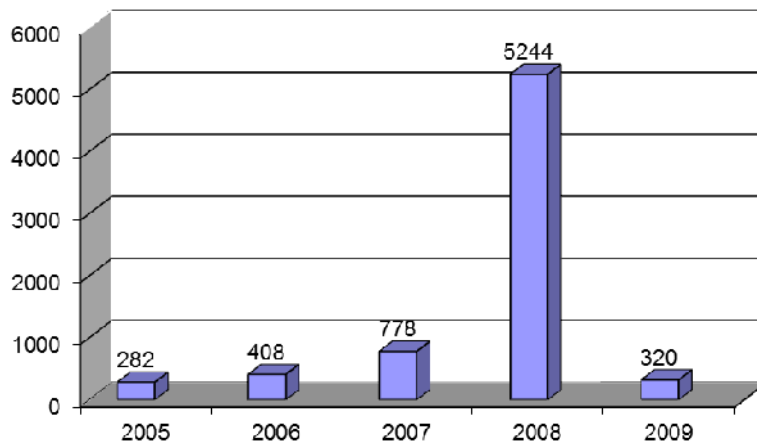

Рисунок 2 – Динаміка збитків, завданих надзвичайними ситуаціями природного характеру за 2005-2009 роки, млн грн

Таке різке зростання величини збитків у 2008 році зумовлене катастрофічним паводком у західних областях.

ВИСНОВКИ

У статті запропоновано інтегральну оцінку величини економічного потенціалу регіону, що базується на використанні показників величини трудового потенціалу території та індексу людського розвитку з урахуванням фактора часу. Аналіз науково-методичних підходів до оцінки економічного потенціалу території дозволив установити залежність величини економічного потенціалу території внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру з урахуванням ризику їх виникнення та кількості об'єктів виробничої та невиробничої сфер, що знаходяться в зоні дії надзвичайних ситуацій природного характеру.

На основі запропонованої методики оцінка зміни величини економічного потенціалу території внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру показала, що найбільших втрат зазнають західні та південні регіони України. У 2008 році збитки від надзвичайних ситуацій природного характеру південних регіонів України коливаються в межах 190-220 млн грн, у західних областях – 245-280 млн грн. Найбільш характерними для них є гідрологічні, геологічні та метеорологічні надзвичайні ситуації природного характеру.

SUMMARY

The article the author uses the improved scientific and methodical approach to the integrated analysis of the economic potential of the region, which is based on the use of indicators of human development index and value of employment potential of the territory, taking into account the factor of time.

There is also used an improved methodical approach to determination of size changes of economic potential of the territory due to emergencies of natural character, which considers the relationship of economic consequences and risk of emergency situations of natural character.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зятковський І. В. Амортизаційні пільги в розвитку підприємництва/І. В. Зятковський// Фінанси України. – 1997. – № 2. – С. 54–59.
2. Жулавський А. Ю. Экологически сбалансированное развитие экономического потенциала территории / А. Ю. Жулавский // Проблеми оцінки економічного потенціалу підприємства та механізм використання його показників: матеріали науково-практичної конференції, 7-10 червня 2004 р. – Суми, 2004. – С. 21-23.

3. Теліженко О. М. Науково-методичні підходи до оцінки ризиків надзвичайних ситуацій природного характеру / О. М. Теліженко, Ю. П. Скиданенко, В. М. Федірко // Сталій розвиток та екологічна безпека суспільства: теорія, методологія, практика: у 2 т. – 2011.– С. 51-74.
4. Скиданенко Ю. П. Методичні підходи до розрахунку економічного збитку внаслідок надзвичайних ситуацій природного характеру / Ю. П. Скиданенко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – №3. – С. 84-92.

Надійшла до редакції 4 квітня 2012 р.